

**РОЛЯТА НА РОДИТЕЛИТЕ
ПРИ СПРАВЯНЕ С “ТЕХНОЛОГИЧНАТА” ЗАВИСИМОСТ НА ДЕЦАТА ИМ**

Десислава Бориславова Иванова

Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“

***Резюме:** Настоящата статия представя проучване върху ролята на родителите за справяне с “технологичната” зависимост на техните деца и по-специално какви са знанията, нагласите и практиките на родителите във връзка с използване на технологии от децата им.*

***Ключови думи:** родители, технологична зависимост, деца*

**THE ROLE OF THE PARENTS DEALING WITH THEIR CHILDREN'S
"TECHNOLOGY" DEPENDENCE**

Desislava Borislavova Ivanova

Konstantin Preslavsky University of Shumen

***Abstract:** This article presents a study on the role of parents in dealing with their children's "technological" dependence, and in particular, what parents' knowledge, attitudes and practices are in relation to their children's use of technology.*

***Keywords:** parents, technology dependence, children*

Съвременните технологии са най-използваното и разпространено средство в реалния и виртуален свят. Те могат да бъдат определяни в зависимост от потребностите и като необходимост, развлечение, работа, а дори и като "начин на живот", макар да звучи доста преувеличено и дори плашещо. Технологиите със своето усъвършенстване във времето и пространството улесняват живота ни, но в същото време ни водят до зависимост и отрицателни последствия върху развитието на децата и семейството. Влиянието на технологиите вече засяга почти всички сфери от живота, като през последните години се

наблюдава тенденция за все по-често използване на технологии и процеса на обучение от най-ранна възраст. Нееднократно е подчертавано, че „Образователната парадигма следва да отговори на потребностите на хората в условията на новата информационна епоха, на глобализацията се свят и да е адаптивна към препоръките и политиките на Европейския съюз. Европеизирането на българското образование и обучение е основен държавен приоритет” (Алексиева, 2019: 77). Според В. Кюркчийска иновативните образователни технологии са не просто инструмент за разнообразяване и допълване на образователно-възпитателния процес, а необходимост, продиктувана от динамичното развитие на общественото развитие (Кюркчийска, 2020: 160).

Технологиите заемат важна част от ежедневието на съвременния човек – в работата му, в отглеждането на децата, които още от ранна възраст вече възприемат технологиите като част от естествената среда, в която се намират. Под понятието „съвременни технологии“ много често се разбират средства като смартфони, планшети, компютри, смарт-часовници, PlayStation и други видове конзоли за игра. Точно понятие съвременна технология не е известно, тъй като те се превръщат в „съвременни“ в процеса на своето усъвършенстване и доразвиване, което с индустриалните възможности на XXI-ви век се случва почти ежедневно. Според Х. Туджаров, технологията в широк смисъл е обем знания, които се използват за извършване на определени дейности във всички области на обществото. Тя дава начина за организация и изпълнение на даден процес. Обхваща операциите по добив, транспорт и преработка, които се явяват основата на производствен процес. Туджаров също така не ги определя като „съвременни технологии“, а предлага понятието „технологична революция“, което определя като радикално изменение на доминиращото в обществото технологическо ниво под въздействие на развитието на научно-техническия прогрес, в резултат на което коренно се изменя не само организацията на общественото производство, начините и методите на труд, но и неговата инструментална база – оръдията и средствата за производство (Туджаров, 2009).

Съвременните технологии ни предоставят цялостната информация свързана с нашите интереси и търсения на един клик разстояние, без почти никакво усилие. Въпреки това, доста често те изместват и фокуса ни от по-съществените активности от нашия живот, като живия контакт. Лишават ни от правото на прякото общуване, като го заменят с косвено, питащият поглед на малкото дете е насочен към екрана, а не към детската игра сред

природата и неговите връстници. Това не само променя траекторията на психологическото развитие като затруднява придобиването на навици и умения, но и нарушава функционирането в различни области от живота като социални взаимодействия, самообслужване, комуникация. Все по-чести са и различните двигателни проблеми, които лесно могат да бъдат свързани с технологична зависимост – или прекомерната употреба на устройства, което води до липса на движение, лоша координация на тялото, неправилна стойка на тялото, проблеми в овладяването на определени двигателните умения и редица вреди за здравето. Технологичната зависимост, също известна като цифрова зависимост или интернет зависимост се отнася до състоянието, при което човекът проявява прекомерна, непрекъсната или компулсивна нужда да използва технологии или интернет. Този вид зависимост се характеризира със значително увеличаване към употреба на смартфони, компютри, таблети, социални медии, видеоигри и други електронни устройства и услуги.

Според С. Еюбова използването на технологии започва в много ранна детска възраст. Причините за това са лесният достъп – технологиите са навсякъде, лесно преносими са, използват се от почти всички, а ролеви модел за поведение в ранна детска възраст са родителите, които също използват технологии (Еюбова, 2020: 14-15). Интензивното използване на технологиите може да има отрицателен ефект върху представянето на децата и в училище. Сравнен с виртуалния свят, всекидневният живот е сив и еднообразен. След като прекарват часове пред екрана, за децата става много трудно да внимават в училище. Човешките гласове и нормалната визуална стимулация не ги впечатляват, защото техните мозъци привикват към интензивната екранна стимулация. Децата трудно се концентрират продължително време, наблюдават се разсеяност, хиперактивност, бърза превключваемост от една дейност към друга. За много от тях става трудно да възприемат слуховата информация. Чутата реч не предизвиква никакви образи и устойчиви впечатления. Поради тази причина децата с дефицит на вниманието трудно четат, разбират само отделни думи и кратки изречения, които не успяват да свързват в текст. Четенето става безинтересно, скучно и нежелано. Забелязва се липса на фантазия и творческа активност у децата. Те губят способност и желание да се занимават с нещо. Не правят усилие да измислят някоя нова игра, да съчинят приказка, да създадат нещо ново. Скучно им е да рисуват и да конструират. Предпочитат да натискат копчето и да очакват нови развлечения наготово.

По данни на ЮНЕСКО 93% от съвременните деца между три и пет години прекарват пред екран около 4 часа дневно, а според „Американската академия по педиатрия“ децата от осем до десетгодишна възраст – почти 8 часа при препоръчвани 1-2 часа на ден. Здравето на децата е не само тяхно право. То е първото и най-важно условие за тяхното щастие, пълноценна реализация и постигане на успехи. Поради тази причина прекарването пред екран време трябва да бъде ограничено и съобразено с възрастта. Световната здравна организация определя здравето като състояние на физическо, психическо, интелектуално, социално и емоционално благополучие, а не просто отсъствие на болести или недъзи. Здравите деца живеят в семейства, среди и общности, които им предоставят възможността да постигнат най-пълния си потенциал за развитие. Децата не могат сами да постигнат оптимално здраве. Те са зависими от възрастните в тяхното семейство и общност, които трябва да им осигурят среда, в която те могат да учат и да растат успешно.

Децата в България все по-често и още от ранна детска възраст използват Интернет, както и различни уеб-базирани приложения. Голям процент от децата в начален етап на образование, разполагат с лични акаунти в някои популярни социални мрежи, въпреки възрастовите ограничения. При създаването на акаунт един от задължителните реквизити е година на раждане, но подрастващите не осъзнават важноста на това условие, възможните негативни последици и риска от кибертормоз.

Настоящата статия представя резултати от собствено проучване върху ролята на родителите за справяне с “технологичната” зависимост на техните деца и по-специално какви са знанията, нагласите и практиките на родителите във връзка с използване на технологии от децата им.

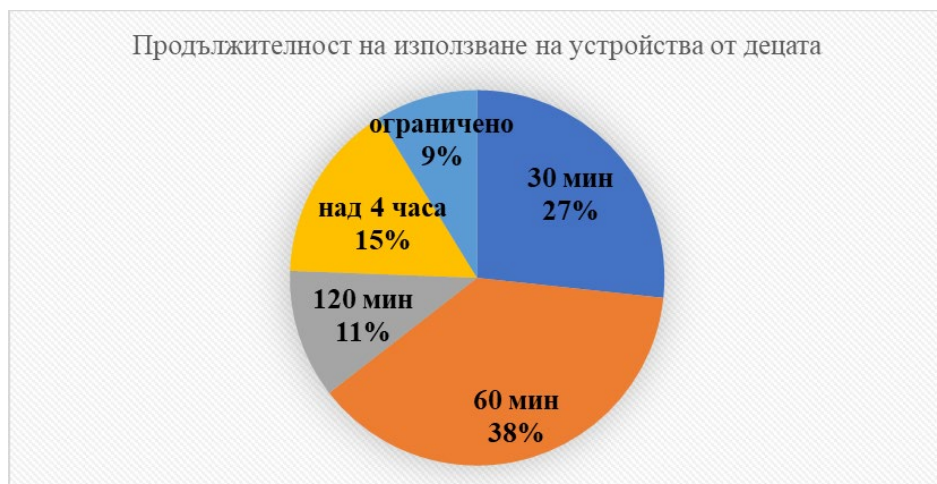
Изследването е проведено онлайн чрез авторски въпросник. Общият брой на родителите, участвали в проучването е 45, като 88,9% от тях са от женски пол, а 11,1% от мъжки. Средната възраст на изследваните лица е 36,6 години, най-ниската възраст е 21, а най-високата – 56 години. Най-много са участниците, живеещи в градски условия – 80 %, спрямо останалите, посочили село – 20 %. Водещ е дялът на анкетираните родители от област Шумен – 28,9%, следван от областите Търговище, Варна и Бургас. На **Фигура 1** е показано процентното съотношение на броя на децата в домакинствата на изследваните лица. По отношение на полът на децата на анкетираните – преобладават момчетата, с разлика 2,2%.

Фигура 1. Процентно представяне на броя на децата в домакинството на изследваните лица

Над 80 % от анкетираните родители съобщават, че домакинствата им разполагат с таблети, смартфони, лаптопи и неограничен достъп до Интернет. Децата на 62% от анкетираните разполагат със собствени устройства. Средната начална възраст, в която са започнали да използват устройства е 4-годишна възраст, с най-рано начало – на 12-месечна възраст, а най-късно – на 10-годишна възраст. При 42 % от децата на участвалите в анкетата родители използването на технологии е започнало преди третата година.

Според Американската академия по педиатрия е препоръчително времето пред екрана в детска възраст да не превишава два часа дневно. В проведената анкета родителите с най-голям процент са отговорили, че позволяват на децата си да използват „екранно време” от 30 до 60 минути. Продължителността на използване на устройства от децата към момента на проучването е представена на **Фигура 2**. Потвърждава се и тезата, че децата предпочитат повече „екранното време“, отколкото времето навън сред природата и приятелите си. Има безброй дейности, с които могат да бъдат подкрепени децата в ранна възраст да опознаят света, да изпитат удоволствие от общуването, както и да развиват пълноценно различни свои умения. Близко 70 % от родителите позволяват на децата си използването на мобилно устройство за развлечение. Американските учени препоръчват да се намали времето пред телевизора, компютъра и като цяло използването на мобилни устройства. Препоръката е прекарване на повече време със семейството.

Фигура 2. Продължителност на използване на устройства от децата, според анкетираните родители

Резултатите от проучването на нагласи и практиките по отношение на използването на устройства от децата ясно показва, че родителите са наясно с възможните рискове и негативното влияние на технологиите върху децата (вж. **Таблица 1.**)

Таблица 1. Нагласи и практики при родителите по отношение на използването на устройства от децата им.

Въпрос:	ДА	НЕ
<i>Смятате ли, че детето Ви прекарва прекалено много време с мобилно устройство?</i>	54 %	46 %
<i>Смятате ли, че употребата на мобилните устройства пречи на ежедневието на Вашето дете, както и нарушава някои негови навици?</i>	69 %	31 %
<i>Създали ли сте правила за употреба на мобилно устройство?</i>	77 %	23 %
<i>Правили ли сте опити да ограничите използването на мобилни устройства?</i>	73,3 %	26,7 %

Приблизително около 70 % от отговорилите са на мнение, че мобилните устройства пречат на ежедневието и навиците на децата. Тъй като децата биват „погълнати“ от разнообразния и примамлив виртуален свят и забравят за заобикалящата ги действителност.

Родителите правят опити да се справят с този риск като 77 % от тях са създали правила за употреба на устройствата в ежедневието, като почти толкова са правили и опити да ограничат технологиите.

Съвременните технологии могат да предоставят много полезни ресурси и възможности, но те могат също така да предизвикат отрицателни влияния, особено ако не се управляват правилно. Един от най-важните аспекти в ролята на родителите е балансирането на времето, което децата прекарват във виртуалния свят и реалния живот. Родителите трябва да бъдат осведомени за влиянието на прекомерната употреба на технологии върху здравето, социалните взаимодействия и образователните постижения на своите деца. Те трябва да насърчават активността на децата на открито, спортни дейности и креативни занимания, както и всички дейности, които подобряват физическото и психическото развитие. Освен това родителите играят ключова роля в образователния процес, свързан с технологиите. Те трябва да бъдат пример за отговорно и етично използване на технологиите. Родителите могат да насърчават умереността и саморегулирането на децата при използването на смартфони, компютри и други устройства, както и да предоставят граници и правила за използването на технологии в семейството. Те могат да установят времеви ограничения и да се уверят, че децата им разбират опасностите и отговорностите, свързани с онлайн активностите. Важно е възрастните да се стремят към отворена и честна комуникация с децата си относно технологиите – могат да проявят интерес какво правят децата им онлайн, какви приложения използват и с кого комуникират. Такава комуникация може да помогне на децата да се чувстват подкрепени и сигурни, както и да разберат значението на защитата на личните им данни и живот.

Библиография:

1. Алексиева, К. (2019): Математическа подготовка на шест-седемгодишни деца за училище в контекста на държавните образователни стандарти. – SocioBrains, май 2019, ISSUE 57.
2. Еюбова, С. (2020): Поведенчески и психосоматични промени, свързани с използването на технологии в детството. Сп. „Практическа педиатрия“. София: Салвис АД, бр. 4, 2020, 14-15.
3. Кюркчийска, В. (2021): Иновативни образователни технологии в условията на приобщаващо образование. Годишник на Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“. Т. XXV D. Педагогически факултет. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, ISSN: 1314 – 6769, 2020, 160-168.
4. Туджаров, Н. Електронно обучение и тенденциите във висшето образование. E-Learning. София: Асеновци, 2009.
5. <https://www.unicef.org/bulgaria/media/426/file>, <последен достъп: 24.07.2023>.